

Миро ВУКСАНОВИЋ*

НА ПИШЧУ, ПОД ДУРМИТОРОМ

ГНИЈЕЗДО

Са Седла, одакле се иде на Боботов кук, на дурмиторски додир с горњим небом, силази се, окукама, у два велика дола, дробњачки и пивљански, гдје су некад биле катунске колибе, непребројене, гдје су сада неколике, друкчије и са колима испред њих, остављене као „за сјемена“, долази се под Пруташ, чију ми је фотографију, с мобилног телефона, први послао академик Ненад Вуковић — а „прутови“ су безмало симетрични низови осутог бијелог камена, ситног, точиластог, с велике коте наниже, на јужну страну, према пространој долини одакле су одвели воду на Пишче, у сваку кућу најљепшег западнодурмиторског насеља — одатле, дакле, да се вратим на Седло, на мало ниже од 1.800 надморских метара и опишем како сам отуд ишао на Пишче, први пут с великим узбуђењем, касније с радошћу, љети, кад дрхти на вјетру и „оближњем сунцу“ понеки цвијет, једар и уздигнут, сличан људима из овог донебесја у којем се види како планина гута ведрину.

Змијолика цеста, најприје макадамска, послије асфалтна, уска и поуздана као што је такав сваки једини пут преко превија и планинских главица, долина и шкрипова, водила ме на Пивску планину више пута, с источне дурмиторске стране гдје сам рођен на западну дурмиторску страну, на Пишче, на велику увијек отворену пивљанску „капију“, широку, долинасту, доласту, с расутим кућама око којих је порасло посађено дрвеће, понегдје са широко

* Миро Вуксановић (Нови Сад), књижевник, академик Српске академије наука и уметности

раширеним гранама — као рукама које грле вјетрове — а понегдје у оградицама, малена, изувијана од зимских мећава које на Пишчу ништа не омета, јер им је тамо широко поље, јер им је мало гдје боље.

Пред улазак на велике сјенокосе, с лијеве стране, под цестом, као да су двије руке склопиле дланове, укривена је долина у којој је зградаца покривена личницом (како се тамо називају кровне дашчице), на крају дола окруженог бијелим зидом исте висине на цијелој дужини, његовој, па се ту мора задржати свако око, и оно што није радознало као моје, јер је ту бригом и радом савијено једно од најљепших дурмиторских животних гнијезда.

А када се отвори Пишче, широко и равно, валовито и затрављено, цијело ливадасто, покажу се, као на длану, сва његова животна гнијезда и групице кућа у њима. Онамо, преко потопљеног кањона Пиве дижу се над Брезнима, Сељанима, Смријечном, Ковачима, Лисином, Милошевићима, Брљевом и осталим насељима са сједиштем на Горанску с Војводином кулом и бињиш-каменом пред њом, тамо се дижу и у вијенац састављају планине — од Јаворка до Волујака и Вучева, и даље, и далеко и високо, јер је све осамљеном даљином омагнетисано и висином тако уздигнуто да тамо стижу само одважни.

ВУКОВИЋИ

Први „водич“ на Пишче био ми је Јован Вуковић, академик, лингвиста, мостарски професор, оснивач сарајевске универзитетске школе о језику, знаменит и омиљен јер нико није израчунао (а требало би!) колико је даровите дјеце из Пиве упућено к њему да их на први конак прими и упише на више школе, да их помаже и прати док не заврше факултете. Као студент, прије првог одласка у Пиву и Пишче гдје је академик Јован Вуковић рођен, читао сам његову студију о говору Пиве и Дробњака, са описима оне стране Дурмитора која је дивљом и сломовратном љепотом јединствена, неправедно запостављена и жабљачком туристичком вревом заклоњена. Сада, послје доста година и толико прочитаних огледа о црногорским говорима, свједочим, под зарок, да још нико, у сродним пословима и иначе, није достигао академика Јована Вуковића у изучавању дијалеката, изворних ријечи и њиховог мјеста у језику. Слушао сам, у младости, као београдски студент и касније, једнако,

како људи различитих занимања с поштовањем говоре о професору и научнику који је своје Пишче и своју Пиву увео у лингвистичку област. То је учинио тако да и данас служи као узор, као човек који је прво кољено у лингвистичком родослову науке којој се дао.

Други мој водич (овог пута без наводника, јер је то радио непосредно, директно, као што он умије — меком ријечју, с осмјехом и мирноћом, гостопримно, изворно и учено у исти мах), онамо, на Пишчу, када сам први пут стигао био је (и сада је када год дођем) академик Ненад Вуковић, у струци насљедник свог стрица академика Јована Вуковића. Он је своје животно гнијездо оживио на више начина — научним радовима у којима искушава моћ завичајних именица, њихова значења и повезаност са другим језицима, тематским радовима гдје су пишчанске изреке, игре, обичаји, навике и друге занимљиве појаве одведене у семантичка поља, потом огледима о називима малих мјеста на дурмиторском подножју, на Пишчу и околини, отварајући поријекла њихових значења и облика, па преводима с пољског језика на којем се школовао и стекао научна звања да би све то (овдје непотпуно речено, само назначено, јер ће о томе стручнији и упућенији), поуздано, темељито, преносио млађима као сарајевски и цетињски професор, и другдје, и друкчије, некад и умјетничким поступком — како је и са младим глумцима на академији и у ТВ и другим емисијама упошљавао и моју књижевну ријеч, овако и увијек захвалну, који је, дакле, све то враћао на сигурно мјесто, у лингвистичко гнијездо на Пишчу, у коријен матерње ријечи, на језичко обрађено поље.

Крај пута, на планинској тврђи, у ливадском заклону, на самку, академик Ненад Вуковић подигао је своју кућицу, скромну као што му пристаје, уредну, на два-три нивоа гдје се све нашло на свом природном мјесту — и кућне ствари, и старе дрвене алатке, и књиге, и његова ријеч на дочеку. Показао ми је шумарак и у њему „кулу Вуковића са пет соба“ у којој су два академика рођена. Отишли смо и код Рака и његових гостију, а он је београдски Вуковић који љети не може без Пишча. Пролазили смо поред задружних зграда гдје су чобани с великим дуљуцима зимовали, гдје су планинке купиле чувени скоруп што су га по двадесет евра продавали, гдје су станови за стручњаке (и оног Тадића чија ми се мајка на Смријечну похвалила док сам стајао над зидином куће у којој је рођен академик Љубомир Тадић, чији сам дужник). Нисам Ненада питао зашто су задружне зграде баш ту подигнуте, јер смо одмах ушли у порту старе цркве, гдје сам га слушао како с пажњом говори о породицама

чији су тамо споменици, гдје су починули и његови најближи, крај стећака каквих има и онамо, на великом ливадском рамену, над стрмином под којом је Боричје, одакле се гледа у кров цркве у Боричју и у шљемена тамошњих кућа, и онамо, на исток, у Пирни До, на мјесто гдје је погинуо војвода Стојан, отац војводе Шуја који се с Вуком рођакао као и сви дурмиторски Караџићи.

ДОЛИНЕ И ДОЛОВИ

Мене је мноштво имена малих напуштених мјеста на планини гдје сам рођен по реду ствари изазвало да напишем други роман у семољској трилогији и да књига има 909 прича о микротопонимима, како их лингвисти зову. Да није планина заустјела, јер су људи отишли, и да нијесу помрли такви називи, сигуран сам да моје *Семољ земље* не би било. Пожелио сам да оријентире што су их људи именовали па заборавили вратим у нови живот. И то сам остварио.

Оваква напомена је дошла као објашњење зашто сам се питао како то да баш са Пишча имамо двојицу академика који су лингвисти. Знам да је дурмиторски крај извориште Вуковог језика, да су отуда академик Бранислав Остојић, Милија Станић и други језикословци, али шта је то посебно на Пишчу. Потражио сам опет књигу академика Јована Вуковића и оглед о микротопонимији академика Ненада Вуковића, замислио како изгледа вис Сијено у Дурмитору, погледао из којих аспеката Ненад даје пажњу свом Пишчу, нарочито онај аспект што га назива „више језички него историјски“. Називе мјеста на Пишчу, академик Ненад Вуковић дијели у групе (има их три), указује на њихову трајност, дијели их ономастичким приступом и пише, на крају: „Огромно је лексичко благо у топонимији Пишча. Велика је срећа што је углавном по научничким принципима забиљежено, неће пропасти, а доћи ће на ред и за темељнију научну обраду“. То се од њега и очекује. Потом сам узео цјеловиту збирку Радмиле Цицмил Реметић која је сакупила топониме Пивске планине и зауставио се на пишчанским именицама.

Саставиле су се двије чињенице. У свом опису доласка и боравка на Пишчу често сам помињао долине, а у поменутих радовима нашао сам да долине на Пишчу у свом називу имају одреднице: *Алексина, Бакрачка, Бојића, Бојова, Велика, Војова, за Превијом, Задружна, Ивове долине, Илина, Јајошева, Калуђерска, Корџића, Крстова, Лазарева, Мала, Манџића, Марина, Мајшова, Машова, Ме(х)*

ова, Никошевића, Отрађена, Окруїла, Осмајића, Павловића, Пиринна, Под јасеном, Под ѿрном, Преїуљена, Радованова, Радовића, Сечанова, Танова, Томовића, Томине, Цианска, Чайљесїива, Чоловића, Шкиљевића и Шолайова. Дола су под тим називом или Руда (рудѣ се жито), Изїорела и Говећа, а постоје Продоли, Букове ѿродоли и Рудина ѿродо. Долови су мање долине, отприлике тако, али јесу у основном именовану једно те исто, па хоћу да пренесем и какав је све до на Пишчу, овдје сложен по азбучном реду: Анђелића до, Бљушїиурни до, Боїодо (Горњи и Доњи), Бокшин до, Велики до, Вуков до, Вучи или Вучїи до, Гаџића до, Гранайїи до, Грданов до, До ѿод јамом, Добриловића до (а близу му је Озидина у којој је, тако се вјерује, рођен Карађорђево војвода Стојан Добриловић Чупић, опјевани Змај од Ноћаја), Долови и До, Драїов до, Дубоки до, Дуїи до (на осам мјеста), Ђурђево до, Жижин до, Злаїиовића до, Илин до, Јаблан до, Криводо, Кулин до (по некадашњој кули војводе Сочице, који је „на залогу“ или друкчије узимао имања у читавој Пиви), Лисичи до, Љешевића до (можда су војводе Љешевићи радили као и Сочица, али то није за овакав извештај), Маїиїаїшев до, Међећи до, Мујов до, Ноїаїи до, Одреново до, Пердов до, Пирни до, Плиїки до, Поїа до, Пруїашки до, Радачин до, Радов до, Развраћени до, Рунов до, Симов до, Сїрашиви до, Тодоров до, Турски до, Ћосов до, Урвени или Ургени до, Шемарев до, Шїиовачки до (жао ми је што не знам који од ових долова припада Богдановићима од којих је најбољи стријелац свјетског првенства у кошарци).

У овако долинастом и доластом именику Пишча удружила су се презимена и имена, географија и историја, судбине, досјетљивости и читав пишчански живот. То бих могао да допуним свједочењем како су ме браћа Вуковићи, Вељко, Данило и Милован, гостили у својим колибама над Пишчем, водећи ме у колима кроз траву, мало гдје онако густу, валовиту, с високим бусикама и повијену на вјетру, док смо ишли на Вјетрна пода, гдје сам гледао како планинке сигуравају домања јела, праве пите са бљуштуром, слијевају калице и говоре „узми још“. Било би и других пишчанских прича, са оном да у тамошњој школи учитељу долази само једна дјевојчица, чак и она с презименом којег није раније било на Пишчу. Имам отуда и понеки запис у својим књигама, одакле, из *Даноноћника*, узимам овај:

Пиїаи сїарицу која живи сама у издвојеној сеоској кући с ким разїовара, да ли јој ко долази, и када, а она намјешїа їамну мараму, шири руке и каже:

„Вјеїар ми сваки дан долази и сїїи се исїричамо“.

Међутим, мени је у овом случају био потребан макар и непотпун одговор на питање како то да смо баш отуд добили два академика из исте струке, куће и породице. Јер, гдје у трави расте онолико назива, мора бити и људи који те називе изучавају и тумаче. Занимљиво је да назив Пишча није са сигурношћу одгонетнут, па би се могло рећи да је баш то био изазов за двојицу лингвиста који су на Пишчу рођени и Пишчу на дурмиторској висини додали још који надморски метар.

ИЗРЕКА

Постоји изрека да је добро неко сјећање или опис сјећања прекинути кад нам је најљепше. Поступам по таквом искуству, захваћан што сам имао прилику да овако честитам осамдесет година академику Ненаду Вуковићу. Природно је што сам то учинио понесено, понекад и са дрхтајима у реченици. Пријатељство је свему покриће.

(Субота, 14. септембар 2019)